

שיאהב ברבות הטובה לחברו כאשר אדם עושה לנפשו (רמב"ן)

ואהבת לרעך כמוך

פתחא דסוגיא

מצוה לאהוב כל אחד מישראל אהבת נפש, כלומר שנחמול על ישראל ועל ממונו כמו שאדם חומל על עצמו וממונו, שנאמר ואהבת לרעך כמוך. ואמרו זכרונם לברכה דעלך סני לחברך לא תעביה. ואמרו בספרי, אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כלומר שהרבה מצוות שבתורה תלויין בכך, שהאוהב חבירו כנפשו לא יגנוב ממונו ולא ינאף את אשתו ולא יונהו בממונו ולא בדברים, ולא יסיג גבולו ולא יזיק לו בשום צד. וכן כמה מצוות אחרות תלויות בזה, ידוע הדבר לכל בן דעת. שורש המצוה ידוע, כי כמו שיעשה הוא בחבירו כן יעשה חבירו בו, ובוזה יהיה שלום בין הבריות. ונוהגת מצוה זו בכל מקום ובכל זמן. ועובר עליה ולא נוהד בממונו חבירו לשומרו, וכל שכן אם הזיק אותו בממונו או צערו בשום דבר לדעת, ביטל עשה זה, מלבד החיוב שבו לפי הענין שהזיקו (ספר החינוך מצוה רמג).

ביאורא דתלמודא

אמר קרא ואהבת לרעך כמוך – ואהבת לעשות לו טובה כמו שאתה אוהב שיעשה הוא לך. דעלך סני לחברך לא תעביד (חוקוני ויקרא יט יח). ברור לו מיתה יפה – להמיתו מהר (מאירי). שלא יצטער הרבה (הון עשיר). וזו יפה לה לסקול בבגדיה אף על פי שהיא שוהה למות (קרבן העדה ירושלמי סוטה פ"ג). שריפת נשמה וגוף קיים – כי משליכין לתוך פיו אבר מהותך באש היורד לתוך מעיו וחומרית את בני מעיו (הכתב והקבלה ויקרא פכ"א). לאו שריפה היא כלל – ובבית דין שריפה כתיב, ואי אתה רשאי לברור לו זו שאינה קרויה שריפה (רש"י). כי היכי דלישרוף לעגל – מהר (רש"י). קא משמע לן – גזירה שוה דמיקריא נמי שריפה, והשתא דאימי מיקריא שריפה, ברור אותה לו מדרב נחמן (רש"י). שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו – ולא משום יופי דהא קאמר אל תתן עיניך בנוי כו', אלא דמכל מקום יראנה שלא יהא בה מום ודבר מכוער (מהרש"א תענית לא). שאנו חוששין שמא לא תמצא חן בעיניו ויעמוד עמה והוא אינו אוהבה וזה אסור לאמרו יתעלה - ואהבת לרעך כמוך – (פירוש המשניות להרמב"ם קידושין פ"ב מ"א). וקטנה אפילו יראנה אין ראייתו ראה דאפשר השתא ישרה בעיניו, אבל כשתגדיל תשתנה ממה שהיתה בקטנותה והוא סומך על ראייתו הראשונה בקטנותה וסובר שמתמדת כך, וכשיכנסנה שמא יראה בה דבר מגונה (ורע אברהם הלכות אישות פ"ג ה"ט). אילו היית יודע שאתה עובר על לא תקום – שאם בקשת ממנו כלי ולא השאילך והדרתו הנאתך או שעשה לך דבר שלא כהוגן ומתוך שנאה הדרתו. והתורה אמרה לא תשנא את אחיך בלבבך התורה הזקיקתו לפרנסו ולאהבו ולהחיותו (תוי"ט).

ליקוטא דתלמודא

שנו רבותינו (סנהדרין נב.) דבית דין בוחרים מיתה יפה מטעם ואהבת לרעך כמוך: אמר רב נחמן אמר רבה בר אבובא אמר קרא ואהבת לרעך כמוך, ברור לו מיתה יפה. וכי מאחר דאיכא דרב נחמן, גזירה שוה למה לן, אי לאו גזירה שוה הוה אמינא שריפת נשמה וגוף קיים לאו שריפה היא כלל, ואי משום ואהבת לרעך כמוך לפיש ליה חבילי זמורות כי היכי דלישרוף לעגל, קא משמע לן.

עוד אמרו חכמינו (קידושין מא.) במצוה זו:

אמר רב יהודה אמר רב אסור לאדם שיקדש את האשה עד שיראנה, שמא יראה בה דבר מגונה ותתגנה עליו, ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך.

עוד שנינו (נדרים סה:) דאסור לאדם להדיר חבירו מהנאתו:

ועוד אמר רבי מאיר פותחין לו מן הכתוב שבתורה, ואומרין לו אילו היית יודע שאתה עובר על לא תקום ועל לא תטור, ועל לא תשנא את אחיך בלבבך, ואהבת לרעך כמוך, וחי אחיך עמך, שהוא עני ואין אתה יכול לפרנסו, אמר אילו הייתי יודע שהוא כן לא הייתי נודה. הרי זה מותר.

עוד דרשו רבותינו (ספרא קדושים פרשה ב פ"ד):

ואהבת לרעך כמוך, רבי עקיבא אומר זה כלל גדול בתורה, בן עזאי אומר זה ספר תולדות אדם, זה כלל גדול מזה.

אור תורה

לא תקום ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'.

לא תשנא את אחיך בלבבך הוכח תוכיח את עמיתך ולא תשא עליו חטא. (ויקרא יט יז)

האידינא אליבא דשמעתא

ואהבת לרעך כמוך או חייך קודמין

ידועים דברי רבי עקיבא (ספרא קדושים פרשה ב פ"ד) שואהבת לרעך כמוך הוא כלל גדול בתורה, ובגמרא (בבא מציעא סב.) אמר רבי עקיבא שחייך וחיי חברך, חייך קודמין. וצריך להבין מהותה של מצות ואהבת לרעך כמוך. והנה הרמב"ן (ויקרא יט יח) כתב שאין הכונה לאהוב חבירו כמוהו ממש, וז"ל: 'וטעם ואהבת לרעך כמוך הפלגה, כי לא יקבל לב האדם שיאהוב את חבירו כאהבתו את נפשו, ועוד שכבר בא רבי עקיבא ולמד חייך קודמין לחיי חברך'. ע"כ. ובסוף דבריו ביאר שהענין הוא: 'שיאהב ברבות הטובה לחברו כאשר אדם עושה לנפשו, ולא יתן שיעורדים באהבה'. ע"כ. אמנם הרמב"ם (הלכות דעות פ"ו ה"ג) ביאר כפשוטו, וז"ל: 'מצוה על כל אדם לאהוב את כל אחד ואחד מישראל כגופו שנאמר ואהבת לרעך כמוך, לפיכך צריך לספר בשבחו ולחוס על ממונו כאשר הוא חס על ממונו עצמו ורוצה בכבוד עצמו'.

ובמהרש"א (שבת לא.) הקשה גבי מעשה דהלל הזקן שאמר לנכרי שרצה להתגייה, שיאמר לו כל התורה על רגל אחת, דעלך שני לחברך לא תעביד, והוא תרגום של ואהבת לרעך כמוך, וז"ל: 'אמאי שינה לומר לו בלשון שלילה דעלך שני דתרגום מלישנא דקרא הוי למימר ותרחמיה לחברך כוותך כתרגום אונקלוס. ויש לומר דמשמע ליה דקרא לא איירי אלא בכי האי גוונא בלא תעשה דגביה לא תקום ולא תטור כתיב ועלה קאי ואהבת לרעך, שלא תעשה לו רעה מכל דסני לך, אבל לגבי לעשות לו טובה לא קאמר ואהבת לרעך כמוך כדאמרינן חייך קודמין. ובחתם סופר (בבא מציעא סב:) כתב שדין דחייך קודמין נאמר בענייני העולם הזה, אבל בחיי עולם הבא דהיינו בלימוד התורה חייב ללמד לאחרים, אפילו הוא מבטל עצמו מלימודו. ולכן אמר רבי עקיבא זה כלל גדול בתורה, כי בלימוד התורה הוא כלל גדול לאהוב חברו כמוך.

ואהבת מצוה התלויה בלב או במעשה

כתב הרמב"ם (הלכות אבל פ"ד ה"א) דכל המצות שהם גמילות חסדים בגופו, נכללים במצות ואהבת לרעך כמוך, וז"ל: 'מצות עשה של דבריהם לבקר חולים, ולנחם אבלים, ולהוציא המת, ולהכניס הכלה, וללוות האורחים, ולהתעסק בכל צרכי הקבורה, לשאת על הכתף, וליילך לפניו ולספור ולחפור ולקבור, וכן לשמח הכלה והחתן, ולסעודם בכל צרכיהם, ואלו

הן גמילות חסדים שבגופו שאין להם שיעור, אף על פי שכל מצות אלו מדבריהם הרי הן בכלל ואהבת לרעך כמוך, כל הדברים שאתה רוצה שיעשו אותם לך אחרים, עשה אתה אותן לאחרים בתורה ובמצות'. ע"כ. ועיין בארץ יהודה שם שביאר דבהני דבגופו דאין להם שיעור הוי מצות ואהבת, אך בממונו דיש להם שיעור אינם בגדר זה. ולדעת הרמב"ן (ויקרא יט יח) היא מצוה שמקיימים במחשבה, וז"ל: 'כי פעמים שיאהב אדם את רעהו בדברים ידועים להטיבו בעושר ולא בחכמה וכיוצא בזה, ואם יהיה אוהבו בכל יחפוץ שיזכה רעהו האהוב לו בעושר ובנכסים וכבוד ודעת ובחכמה, ולא שישווה אליו אבל יהיה חפץ בלבו לעולם שיהיה הוא יותר ממנו בכל טובה'. ע"כ. וכן משמע מדברי הסמ"ג (מצות עשה ט'), וכעין זה כתב ביראים (מצוה רכ"ד), ומשמע מדבריהם דאין מתחייב ממצוה זו הטבה לזכות, אלא שלא להרע לו. אמנם בנמוקי יוסף (סנהדרין י"ט. מדפי הרי"ף) כתב דמצווה אדם לרפאות חבירו מחלי, משום מצות ואהבת לרעך כמוך, וכתב כן בשם הרמב"ן.

קיום מצות ואהבת בפועל

הובא לעיל מהרמב"ם דכל המצוות שהם בין אדם לחבירו נכללות במצות ואהבת, ובסוגיין ילפינן מואהבת דמצוה לברור לנהרג על פי בית דין מיתה יפה. עוד אמרו ז"ל (כלה רבתי פ"ד ה"י) דצריך לשאת ולתת בטובתו של חבירו מטעם מצוה זו. עוד אמרו חכמינו (קידושין יא.) דמטעם זה אסור לאדם שיקדש אשה עד שיראנה שמא תתגנה עליו ורחמנא אמר ואהבת לרעך כמוך. עוד אמרו חכמינו (נדרים סה.) דהמעביד חבירו מנכסיו ומצעריו עובר על מצוה זו, ובשו"ת הרשב"א (ח"א סימן רנ"ב) כתב דגם באדם נוהגת מצות פריקה וטעינה, ולא רק בבהמה, ובשו"ת הרדב"ז (ח"א סימן תשכ"ח) חלק עליו ונקט דכיון דבר דעת הוא, לא היה לו להעמיס על עצמו משא כבד מנשוא, ומכל מקום כתב דמצוה לעזור לו משום מצות ואהבת לרעך כמוך, ובשו"ת מהרש"ם (ח"ב סימן ר"י) דמשום ואהבת לרעך כמוך, יש לעוסק בצרכי ציבור לדאוג שאם צריך אחד אליו שיעיריהו משנתו. ואף שלדעת רוב הראשונים מצוה זו אינה נוהגת ברשעים, מכל מקום כתב החזון איש (וי"ד סימן ב אות כ"ח) בשם האהבת חסד דמצוה לאהוב אף עוברי עברה כל זמן שלא הוכחנו אותם ולא קיבלו תוכחה, וכיון שבזמנינו אין מי שיוודע להוכיח, לעולם מצוה לאהוב אותם.

עומקא דסוגיא

שצלם אחד לאדם ולבורא כביכול, לכן אהבת ישראל היא אהבת הקב"ה וזהו תכלית התורה.

א. בטעם הדבר דמצוה זו היא כלל גדול בתורה עיין ברש"י (שבת לא.) שכתב דכל המצוות שבין אדם לחבירו תלויות בכלל זה, ובכללם גילה גניבה ניאוף וכדומה. ועיין במהר"ל (נתיבות עולם נתיב הרע פ"א) שכתב דכיון

ואהבת לעשות לו טובה כמו שאתה אוהב שיעשה הוא לך (חזקוני)

מראי מקומות

- א. סנהדרין נב.
- ב. קידושין מא.
- ג. נדרים סה:
- ד. ספרא קדושים פרשה ב פ"ד
- ה. בבא מציעא סב.
- ו. רמב"ן ויקרא יט יח
- ז. רמב"ם הלכות דעות פ"ו ה"ג
- ח. מהרש"א שבת לא.
- ט. חתם סופר בבא מציעא סב:
- י. רמב"ם הלכות אבל פ"ד ה"א
- יא. סמ"ג מצות עשה ט'
- יב. יראים מצוה רכ"ד
- יג. נמוקי יוסף סנהדרין י"ט.
- יד. מדפי הרי"ף
- יז. כלה רבתי פ"ד ה"י
- טו. קידושין יא.
- טז. שו"ת הרשב"א ח"א סימן רנ"ב
- יז. שו"ת הרדב"ז ח"א סימן תשכ"ח
- יח. שו"ת מהרש"ם ח"ב סימן ר"י
- יט. חזון איש י"ד סימן ב אות כ"ח
- כ. רש"י שבת לא.
- כא. מהר"ל נתיבות עולם נתיב הרע פ"א